

9. POZOROVATEL (2)

KDESI NA SVAZÍCH pohoří Karmel, v místě s výhledem na arabské ulice namačkané kolem haifského přístavu, vklouzla do roury malá plechovka. S lupnutím vystřelila zase ven a stoupala do rozednívajících se oblohy, která byla na východním obzoru bledě růžová a oranžová. Usadila se na vrcholu balistické křivky, zůstala chvíli viset nad vyděšeným městem a ocelovou hladinou zálivu. Pak se prudce spustila ke skladištím přístavu, osmanské hodinové věži, červeným šindelovým střechám, cypřišovým větvím, vápencovým zdem a nakonec udeřila do asfaltu před Ibráhímem, arabským přístavním dělníkem, s nímž jsme se naposledy setkali, když se rozhlížel kolem budovy milice a předtím sledoval se svými druhy z pracovní čtyř čistící trup lodi, jak připlouvá *Exodus*. Když mina dopadla, Ibráhím viděl, jak exploze nadzvedla jiného muže a mrštila s ním o zeď.

Bylo 22. dubna 1948, dva týdny po smrti al-Husajního, dva měsíce po výbuchu bomby v autodílně a pokusu o zavraždění kazatele – rozhodující den pro Haifu, špatný den k pobytu v ní. Židé nahoře v pohoří Karmel poslali po té první další miny a Ibráhím běžel zpátky k noclehárně Al-Nil, kde bydlel na pokoji s několika dalšími dělníky. Víme, co se s ním stalo, protože si všechno bezprostředně poté podrobně zapsal.

Ostřelování pro něj nebylo úplným překvapením; předešlý den byl alarmující. Míjel jedno ze židovských stanovišť opevněných škvárobetonovými bloky a sudy, když zaslechl prásknutí

výstřelu. Skočil do úkrytu, a když si sundal čepici, našel v ní úhlednou díru. Čepici si ponechal po celý zbytek života jako důkaz Boží prozřetelnosti. Ukázalo se, že prozřetelnost má své meze, protože zbytek jeho života byl krátký.

Den předtím večer se spolu s ostatními nájemníky noclehárny mačkal u rádia a vyslechl varování židovské propagandistické stanice v arabštině: Arabové z Haify by měli evakuovat své ženy, děti a staré lidi. Posluchači se té plané hrozbě smáli. Arabové byli vyzbrojení a připravení k boji. Jak si Židé myslí, že to dopadne? O půlnoci se Ibráhím probudil do přehradné palby, která se snažela z pohoří Karmel a bušila do arabských čtvrtí v dolním městě. Zůstal chvíli ležet a pozoroval oheň a kouř stoupající z východních předměstí u Rushmijeh Bridge. Nikdo nevěděl, co se děje, ale nikdo se nesmál. Podařilo se mu ještě na několik hodin usnout a před východem slunce vyrazil znovu do ulic. A tam se stalo, že ho mina jen taktak minula.

Nebe světlalo a kolem běželi další lidé. Tvrdili, že Židé dobyli Hamra Square v srdci arabské Haify a postupovali dál. Den předtím se zdálo, že násilí je jenom další přešlap nebo odvěta, ale tentokrát to bylo jiné. Britové nedávno ve spěchu odveleli své jednotky z většiny Haify před stanoveným termínem; vojáci už měli plné zuby svého postavení v pasti mezi válčícími stranami, stáhli se do areálu přístavu a nechali židovské a arabské milice, ať rozhodnou o osudu města. Arabské jednotky neprodleně zaútočily na několik židovských pozic a byly odraženy.

Pak vstoupili do arabského sektoru z různých směrů bojovníci Hagany manévrující jako skutečná armáda, přicházeli po pláni podél vody a dolů po venkovních schodištích z pohoří Karmel do dolního města. Arabští bojovníci kladli odpor kolem budovy Nadžády, té, v níž Ibráhím viděl uniformované milicionáře. Uvnitř budovy milicionáři odřízli židovskou četou, zabili čtyři, zranili deset mužů a zastavili židovský postup. Arabská národní rada vyvěsila plakáty vyzývající lidi, aby neodcházeli a neztráceli naději:

Bojujícímu národu:

Národní rada Haify vydává první zprávy: Plán rozdělit vaši zem a odtrhnout část vaší vlasti ztroskotat. Sen nepříteli vytvořit na vašich troskách stát nevychází. ... Ať žije Palestina – arabská, nezávislá, svobodná a jednotná!

Ale v 10:00 byl v ulicích ve středu města chaos. „Uprchlíci uhýbající z trasy postupujících kolon se slili ve Starém městě,“ popsal scénu jeden palestinský historik, „děti v pyžamech, muži ve staromódních nočních košilích a spodním prádle, ženy neousoucí děti a uzlíky s domácími potřebami.“

Namísto aby se vrátil přímo do noclehárny, poté co se dostal do palby, zastavil se Ibráhím v restauraci plné mužů hovořících rozčileně arabsky. Nikdo podle všeho nevěděl, co jiného má dělat. Všichni slyšeli, jak se střelba a exploze blíží. Do restaurace neustále vtrhávali další a další lidé, ostatní je okamžitě obklopili a vyslyšeli: Co viděli? Kde jsou Židé?

Z ulice vešel nějaký muž se vzrušujícím prohlášením: „Radujte se, ó Arabové, Arabská legie obklíčila Židy z hory a pobíjí je shora:“ Arabská legie byla zajordánská armáda s britským velením a britskými dodávkami zbraní, to nejlepší, co arabský svět měl, takže to byly dobré zprávy. Ale jestliže ten člověk očekával jásot, byl zklamán. Nikdo mu nevěřil. Brzy zabušil na dveře někdo jiný a řekl, že po Arabské legii není nikde ani stopy.

Pak přišel nějaký mladík rovnou z bojiště. Ibráhím viděl, že je „ozbrojený, vyčerpaný a šokovaný“. Někdo rychle přiběhl s šálkem kávy a všichni na něj naléhali, aby řekl, co ví. „Zrovna jsem přišel z Halisy jako jeden z posledních, kterým se to podařilo,“ řekl bojovník. Měl na mysli jednu ze čtvrtí, kde židovské síly postupovaly. „Byl jsem na stanovišti ještě s dalšími muži a kropili jsme je palbou. Oni odpovídali minomety. Z ječení žen a dětí jsme se mohli zbláznit, museli jsme je umlčet. Pak do našeho stanoviště dopadla mina a my jsme se museli stáhnout. Utíkali jsme až sem k vám.“

Co Arabská legie? zeptal se někdo. Nejdou arabské síly na pomoc Haifě? Mladý bojovník odpověděl „různými kletbami“ a zmizel. Majitel restaurace brzy všechny vyhodil, zamkl dveře a utekl.

Jeden z letáků vyvěšených arabským vedením naléhal:

ZŮSTAŇTE NA SVÝCH MÍSTECH.

POSILTE SVÁ POSTAVENÍ

ODRAZTE ÚTOKY AGRESORA!

Jenže teď někteří z těch vůdců sami utekli, včetně samotného vojenského velitele Haify. Mezi jejich muži ustupujícími mezi mrtvolami v ulicích brzy vypukl chaos. Židé vybavili několik dodávek reproduktory, které doprovázely jejich nepravidelnou armádu v pokusu o psychologickou válku, a obyvatelé slyšeli zkreslené hlasy, které jim arabsky říkaly, že nastal den posledního soudu. Židé kontrolují veškeré přístupy k městu, oznamovaly reproduktory. Žádné posily nepřijdou. Vzdejte se.

Po odchodu z restaurace narazil Ibráhím na přítele z Akkonu, arabského města na horním konci haifské zátoky. Ibráhím byl známý jako zastávce tvrdé linie, jako člověk, který je proti přenechání vítězství Židům útekem, a jeho přítel z Akkonu zastával stejný názor. Příliš mnoho jich již uprchlo kvůli krveprolití posledních měsíců – nejdřív dělníci, kteří přišli do Haify z jiných částí arabského světa, kteří se prostě mohli vrátit domů, pak bohaté rodiny, které si mohly dovolit uniknout k příbuzným nebo do svých letních rezidencí, a nakonec i obyčejní lidé, kteří měli příliš velký strach, než aby dál podstupovali riziko každodenního násilí. Bylo to zbabělé. Ale teď se oba dva rozhodli poohlédnout se, jak by se přece jen dostali pryč, kdyby na to přišlo. Britští vojáci dosud střežili přístav a Akko, které bylo hodinu plavby člunem, bylo dosud pevně v arabských rukou. Všichni se domnívali, že brzy nastoupí arabské armády, aby Židy porazily, takže mnozí viděli v dočasném útěku logiku. S tímto